

En kvinna i Berlin

När Röda armén våren 1945 marscherar in i Berlin blir tyska kvinnor utsatta för våldtäkt av de sovjetiska soldaterna. En av dessa kvinnor söker upp och förför en rysk major som hon hoppas ska kunna skydda henne. Majoren blir under några veckor kvinnans och hennes grannars beskyddare.

Dessa händelser finns beskrivna i en anonym kvinnas autentiska dagboksanteckningar som publicerades första gången 1954 och som ligger till grund för denna spelfilm. Berättelsen väcker frågor om fred och försoning, problematiserar kvinnors roll i krigets skugga och utmanar stereotypa föreställningar om andra världskrigets offer och förövare.

Rekommenderad för gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
KLAS VIKLUND

Handling

Våren 1945. Andra världskriget närmar sig sitt slut. Den sovjetiska Röda armén marscherar in i ett sönderbombat Berlin. En 30-årig tysk kvinna börjar berätta sin historia:

"Vem hade kunnat tro det? Det var den 26 april 1945 som det hände. Ryska armén omringade Berlin och närmade sig riksdagshuset. Den dagen kunde man bakom

molnen se solen. Doften av syren från övergivna trädgårdar trängde genom röken. Hur ska jag börja? Hur ska jag finna rätt ord?"

Kvinnan förklarar att hon är journalist. Hon har rest i tolv länder och bott i Moskva, Paris och London. Hon har frivilligt återvänt till Tyskland: "Mitt namn spelar ingen roll. Jag är en av många som trodde på vårt land. Bara de svaga tvivlade."

I en tillbakablick skildras kvinnans liv med fästmannen Gerd som är SS-officer. De delar en naiv förhoppning om en tysk seger. Han är på väg ut i kriget. Hon bjuder in vänner till fest och skålar för de tyska soldaterna vid fronten.

De sovjetiska soldaterna intar Berlin och slår ned motståndet från de tyska soldater som fortfarande strider. Tillsammans med ett tjugotal personer, främst kvinnor, barn och äldre män, söker den kvinnliga berättaren skydd i källaren i huset dit hon tagit sin tillflykt. "Jag ska skriva ner allt. Berätta. Och, Gerd, du ska läsa det.", förklarar kvinnan i sin dagbok.

De sovjetiska soldaterna bryter sig in i källaren på jakt efter vapen och tyska soldater. Kvinnorna hotas, förnedras och våldtas av de sovjetiska soldaterna medan deras befäl ser på.

Den kvinnliga berättaren överlämnar en nyckel till en ung kvinna och uppmanar henne att söka skydd på vinden. Berättaren tar kontakt med en sovjetisk major för att be honom att stoppa trakasserierna. Men han svarar bara: "Alla våra män är friska." På väg hem blir hon själv våldtagen.

Den kvinnliga berättaren får bo hos änkan till en apote-

kare. I lägenheten samlas husets invånare. En kvinna framför en hälsning från en tysk soldat. Han sa: "Ni måste vara starka, för om ryssarna gör mot oss som vi har gjort mot dem, då kommer det i en snar framtid inte att finnas några tyskar mer."

De sovjetiska soldaterna fortsätter att förnedra och våldta kvinnorna i huset. Efter att den kvinnliga berättaren våldtagits upprepade gånger söker hon på nytt upp majoren, som hon hoppas ska kunna bli hennes beskyddare. Majoren avvisar henne. På väg hem får hon kontakt med en löjtnant, Anatol, som antar erbjudandet. "I det ögonblicket svor jag att inget och ingen skulle beröra mig vad som än hände.", fastslår kvinnan.

Anatol och den kvinnliga berättaren inleder ett förhållande. Kort därefter dyker majoren upp i huset och erbjuder sina tjänster. Han heter Andrej. Den kvinnliga berättaren antecknar i ett häfte: "Vad jag tycker om dem? Ibland tänker jag att jag kan stå ut med vad som helst så länge det drabbar mig utifrån och inte ligger i bakhåll i mitt hjärta."

Löjtnanten Anatol och major Andrej besöker ovetande om varandra huset för att träffa den kvinnliga berättaren. Kvinnan blir allt mer intim med major Andrej. Anatol och Andrej bjuder storslaget på mat och sprit. De har med sina soldater som förväntar sig sex med husets kvinnor som blir allt mer uppspelta kring soldaternas besök. Vid ett tillfälle avbryts festandet av att okända sovjetiska soldater börjar våldta kvinnor i huset. Majoren avbryter övergreppet.

Några sovjetiska soldater misstänker att kvinnan på vinden gömmer en tysk soldat, men den kvinnliga berättaren förnekar att det bor någon på vinden. Majoren väljer att tro henne.

På gatan utanför huset förklarar en tysk befälhavare att Führern begick självmord den 30 april 1945 och att bristen på artilleri och ammunition gör all fortsatt kamp meningslös. Berlin har fallit.

En berusad sovjetisk soldat tränger sig in på vinden för

att våldta den unga kvinnan. Den tyska soldaten som gömmer sig hos henne försöker gå emellan, men blir brutalt mördad.

De sovjetiska soldaterna hittar en handgranat på vinden och menar att invånarna i huset begått ett allvarligt brott då de gömt en beväpnad tysk soldat. När majoren försöker skydda husets invånare blir han anmäld av en annan befälhavare.

Major Andrej upptäcker den kvinnliga berättaren i säng med löjtnant Anatol, men väljer att acceptera sin rival.

Majoren och hans män super och dansar med husets kvinnor. Majoren övernattar hos den kvinnliga berättaren. "Vi kvinnor är märkta för livet. Men just nu och här, i detta ögonblick, mår jag riktigt bra", förklarar hon.

När den kvinnliga berättaren senare försöker söka upp majoren får hon veta att han blivit förflyttad.

Fästmannen Gerd besöker lägenheten. Den kvinnliga berättaren överlämnar tre välfyllda skrivböcker till honom. Han avslutar läsningen med orden: "Ni är skamlösa. Förstår ni inte det?"

Den kvinnliga berättaren hinner ta ett hastigt farväl av majoren innan han förs bort. Hon tackar majoren för att hon fått lära känna honom.

Kvinnan promenerar genom Berlins ruiner. Hon redogör för mötet med fästmannen: "Två dagar senare var han borta. Jag vet inte om han kommer tillbaka. Jag undrar varför jag inte är mer ledsen. Men jag har så mycket att göra. Jag måste skaffa ett nytt elddon. Jag måste torka upp polarna i våningen och hitta något grönt. Igår hittade jag syrener. Om Gerd fortfarande tänker på mig? Vem vet? Kanske talar hans hjärta igen och vi möts igen. Någon gång."

Filmen avslutas med en textskylt: "När Anonymas dagbok 'En kvinna i Berlin' gavs ut i Tyskland 1959 väckte den stort ogillande. Man sa att den kränkte tyskornas heder. I chock över den våldsamma reaktionen förbjöd författaren till sin död ytterligare utgivning av boken. Därefter skulle hon förbli anonym."

Bakgrunden till filmen

Filmen "En kvinna i Berlin" bygger på autentiska dagboksanteckningar av en tysk kvinna, nedtecknade från den 20 april till den 22 juni 1945. I juli 1945 började kvinnan skriva rent anteckningarna på maskin och passade då på att förtydliga och utveckla sina minnesbilder. Lösa lappar med kompletterande information skrevs rent och infogades i texten.

Några år senare fick en bekant till kvinnan, författaren Kurt W. Marek, läsa manuskriptet och överlämnade det till en bokförläggare i New York som gav ut en engelsk översättning hösten 1954. Av diskretionsskäl ändrades namn och många detaljer i det ursprungliga manuskriptet inför bokutgivningen. Därefter publicerades översättningar på flera språk, bland annat svenska. År 1959 utkom en tyskspråkig utgåva som blev mycket kontroversiell, vilket ledde till att författarinnan förbjöd ytterligare utgivning fram till sin död.

Efter författarinnans död utkom en reviderad utgåva av "En kvinna i Berlin". Boken blev en storsäljare i Tyskland sommaren 2003. Journalisten Jens Bisky avslöjade i *Süddeutsche Zeitung* den 24 september 2003 att dagboksanteckningarna skrivits av journalisten och fotografen Marta Hillers (1911-2001). Efter studier vid Sorbonne-universitetet i Paris reste hon runt i Europa. Under nazitiden arbetade hon för olika tyska tidningar. Hon flyttade senare till Schweiz, övergav journalistiken och levde tillbakadraget fram till sin död 90 år gammal. "En kvinna i Berlin" blev hennes enda bok.

Mellan 95 000 och 130 000 kvinnor i Berlin utsattes för våldtäkt av de ryska soldaterna från april till juni 1945. En tiondel av kvinnorna uppskattas ha dött av komplikationer eller tagit livet av sig. Ungefär lika många antas ha blivit gravida. Sammantaget beräknas att minst två miljoner tyska kvinnor blivit våldtagna av soldater i Röda armén i samband med den sovjetiska invasionen. I flera fall finns rapporter om att kvinnor utsatts för massvåldtäkter.

För de drabbade kvinnorna blev våldtäkterna en traumatisk upplevelse. Våldtäkterna var en kollektiv erfarenhet, men det var i de flesta fall omöjligt att bearbeta det som skett. De återvändande tyska soldaterna ville inte höra talas om händelserna och de män som befunnit sig i kvinnornas närhet skämdes över att de inte lyckats skydda kvinnorna.

I Östtyskland blev övergreppen sopade under mattan. De sovjetiska soldaternas grymheter passade inte in i den nationella historieskrivningen där Röda arméns soldater skulle framstå som hjältar och befriare från Hitlerfascismen. Från sovjetiskt håll utmålades excesserna som enstaka, spontana handlingar och som en vedergällning för de grymheter som tyska soldater begått under fälttåget i Sovjet.

Då andra världskriget inleddes i september 1939 hade Tyskland och Sovjetunionen sedan 23 augusti 1939 en överenskommelse om att inte angripa varandra (den så kallade Molotov-Ribbentrop-pakten, efter de båda ländernas utrikesministrar). Den 22 juni 1941 bröt Tyskland denna överenskommelse genom att invadera Sovjetunionen. Tyskland såg inte detta som ett konventionellt krig. Adolf Hitler ville erövra "livsrum" i öster och lösa "judefrå-

gan". Invasionen av Sovjetunionen, kallad Operation Barbarossa, blev därmed ett utrottningskrig. Särskilda enheter, så kallade Einsatzgruppen, hade i uppdrag att på plats i de erövrade territorierna arkebusera funktionärer i det sovjetiska kommunistpartiet samt de judar som bodde i områdena. I Östeuropa och Sovjetunionen avrättades uppemot två miljoner människor av Einsatzgruppen, polisbataljoner och liknande enheter. De praktiska problemen kring dessa massavrättningar ledde till att tyskarna redan under hösten 1941 började experimentera med andra metoder, som till exempel motoravgaser eller insektsbekämpningsmedel. Den systematiska utrotningen av de europeiska judarna hade därmed inletts.

Filmversionen av "En kvinna i Berlin" är en förenklad bearbetning av bokens innehåll där den kvinnliga berättarens relation till majoren och löjtnanten lyfts fram på bekostnad av sidohistorierna kring de övriga invånarna i huset. Den kvinnliga berättarens reflektioner är inga direkta citat ur boken, utan har formulerats för att passa filmberättelsens dramaturgi.

Ett symboliskt drama

"En kvinna i Berlin" är till det yttre en enkel berättelse som utspelas under några veckor i och utanför en fastighet nära Potsdams station i Berlin. Historien är begränsad i tid och rum. Men också vad gäller dramatisk utveckling kan berättelsen upplevas som statisk. Det handlar om ett antal kvinnor som försöker undkomma de ryska soldaternas våldtäkter och vedergällningar då Röda armén intar Berlin vid andra världskrigets slut. Men innanför denna ganska snäva ram rymmer ett symbolladdat drama om kriget och freden.

Dagboksanteckningarna omfattar tiden från att kvinnorna i en tidning läser propagandaminister Joseph Goebbels hyllningstal till Führern på hans födelsedag, den 21 april 1945, till efterspelet under de veckor som följer på Führerns självmord, den 30 april 1945. Boken belyser genom dessa tidsmarkörer i ett mikroformat Tredje rikets uppgång och fall - och den väg till fred och försoning som tar sin början vid krigsslutet.

Filmversionen startar några dagar senare. I en tillbakablick skildras hur den kvinnliga berättaren och hennes fästman Gerd förväntar sig en tysk seger. Fästmannen pratar och skojar när han klär sig framför badrumsspegeln: "Warszawa, Bryssel, Paris. Vi segrar och segrar. Rysarna saknar ledarskap. Innan de har återställt ordningen knackar vi på porten till Moskva. 'Förlåt att jag tränger mig på, men det är ju krig.'"

Berättelsen går att läsa som ett symboliskt drama om hur krig skapar ett undantagstillstånd i människors liv där vedertagna regler upphör att gälla, där vanliga män blir förövare som begår övergrepp som skulle ha varit otänkbara om de inte skett i skuggan av kriget och där offren finner strategier att överleva till varje pris.

Filmens sätt att begränsa spelplatsen till ett hus kan ses som en bild av Röda arméns ockupation av Tyskland som helhet. Våldtäkterna får symbolisera hur en av krigets segerherrar manifesterar sin makt genom att kuva befolkningen i den del av landet som senare kom att bli Östtyskland.

I centrum för historien står den kvinnliga berättaren

och hennes försök att ta initiativ över de våldtäkter hon utsätts för. Det sker dels genom att hon själv väljer ut de män som hon överlämnar sig till, dels genom att hon i sina dagboksanteckningar reflekterar över det som sker. Dagböckerna blir ett sätt att behålla fokus på fästmannen Gerd, som hon riktar sina anteckningar till. Trots att dagböckerna inte skrevs för en publik så vittnar de om att sanningen kan vara en helande och läkande kraft. Berättelsen som helhet visar på betydelsen av att minnas och sätta ord på sina erfarenheter. Även om det är vinnarna som skriver historien, så finns det parallella historier som inte kan förnekas, utan måste få berättas.

Kring den kvinnliga berättaren finns ett antal personer som i filmen är ganska diffust presenterade, men som var och en får representera olika förhållningssätt till livet och framtiden.

Löjtnant Anatol och major Andrej visar sig vara två ganska vanliga män. Majoren är först tveksam inför den kvinnliga berättarens erbjudande. Han ser sig förmodligen inte som den sortens man som utnyttjar kvinnor. Hans strategi blir istället att hjälpa kvinnan och de andra invånarna i huset med olika förnödenheter och på det sättet öppna för en allt mer förtrolig relation till kvinnan.

Bland de sovjetiska militärerna finns också den unge soldaten som tycks söka en fristad i huset. Han flyttar in hos en äldre kvinna som han vägrar lämna också sedan hennes man återvänt. Söker han kärlek eller försöker han desertera? Han framstår som ett exempel på alla de många unga soldater, inom både sovjetiska och tyska armén, som tvingats in i kriget och som vet vilka repressalier som väntar den som ger upp.

På vinden i huset finns den unga tyska kvinnan som väljer att gömma en ung tysk soldat. De sovjetiska soldaterna skjuter undantagslöst tyska soldater, även om de håller fram vita skjortor för att markera sin kapitulation. Om den unge tyske soldaten inte blir skjuten på platsen riskerar han att föras till arbetsläger i Sibirien, vilket omnämns i filmen.

De sovjetiska soldaternas önskan att hämnas på tyskarna är ett återkommande tema i filmen. Men invånarna i huset och de sovjetiska soldaterna lär efterhand känna varandra och en gemenskap uppstår. Även om deras länder varit i krig lyckas de efterhand se varandra som människor, inte som fiender. "Visste ni att tyska är det första främmande språk som de lär sig? Tänk att det måste bryta

ut ett krig innan man får veta sånt", säger apotekaränkan förtjust sedan hon lärt känna majoren.

En av de tyska männen i huset bränner ett exemplar av Adolf Hitlers ideologiska programförklaring, "Mein Kampf", och filosoferar om framtiden: "Vi är inte längre ett folk, utan en befolkning. Individerna i en demokrati som formerar sig och duktigt skapar uppsvinget." Hans granne svarar: "Det måste ses i ett större perspektiv. Europas landsgränser kommer att sprängas och länderna växa ihop. De segrande stormakterna kommer som Napoleon att avskaffa nationerna..."

Dialogen sammanfattar de förhoppningar om ett nytt Europa som fanns efter andra världskriget. Men det skulle dröja till den 9 maj 1950 då den dåvarande franske utrikesministern Robert Schuman lanserade idén om en europeisk kol- och stålunion där Frankrike och Tyskland, tillsammans med andra länder i Europa, gemensamt tog ansvar för att industrins resurser användes för fredliga ändamål, för att undvika ett nytt krig i Europa. Det är detta initiativ som ligger till grund för Europeiska unionen, där ett stort antal länder numera samverkar i viktiga frågor vilket skapat möjligheter för medlemsstaternas medborgare och företag till ett fritt utbyte i hela Europa.

"Vad vet ni om fascism?" frågar major Andrej den kvinnliga berättaren. Han vill fastställa hennes politiska hemvist, men då frågan ställs tycks det också som om han utforskar sin egen och sina egna soldaters människosyn då de agerar som härskare över Berlin och dess invånare. Fascismen har sitt ursprung i den italienske diktatorn Benito Mussolinis nationalistiska vision från 1919 där han menade att en upplyst elit skulle styra, att individen skulle vara underordnad statens behov och att krigslycka var ett uttryck för nationens duglighet. Ideologin slog vakt om männen som härskare och rymmer ett förakt för svaghet och en rädsla för det främmande, vilket inte är förbundet till en historisk period eller ett speciellt land, utan förekommer i många sammanhang där människor diskrimineras. Det kan ses utifrån förhållanden som rör klass, kön, etnicitet, ålder, funktionshinder och liknande.

Majorens fråga om fascismen leder tankarna till världssamfundets försök att efter andra världskriget skapa en internationell ordning för fred samt respekt för alla människors lika värde och lika rättigheter. Det var bland annat upptäckten av omfattningen av nazisternas brott i samband med Förintelsen som föranledde bildandet av Fö-

renta nationerna i juni 1945. Det sker ungefär samtidigt som den kvinnliga berättaren avslutar sina dagboksanteckningar. Det kom därefter att dröja fram till 10 december 1948 innan organisationens generalförsamling antog "FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna".

"En kvinna i Berlin" slutar abrupt med att kriget är över, majoren omplaceras och fästmannen Gerd kommer hem. Det återstår att hantera det som dagboken vittnar om. Fästmannen är oförmögen att ta sig an situationen, utan försvinner. Kvinnan återkommer i filmens avslutande reflektion till de syrener hon beskrivit inledningsvis. Hon vill ha en kvist av något grönt, som en symbol för det liv som spirar utanför huset, bortom den raserade staden. Den gröna kvisten för tankarna till Gamla testamentets berättelse om duvan som efter syndafloden återvänder till Noa i arken med en olivkvist i näbben. Duvan och olivolvet har därefter blivit symboler för fred och försoning. Det är också vad den anonyma berättaren avslutningsvis står för - en önskan om att försonas med övergrepp och lidande och en förhoppning om en ny början.

- Rekapitulera händelserna i filmen och funder över vad olika personer och företeelser i filmen skulle kunna stå för i ett symboliskt perspektiv. Stanna gärna upp inför huset, våldtäkterna, dagboken och några av personerna och deras handlingar eller uttalanden. Problematisera några av de uttalanden som handlar om kriget och hämnden samt om freden och människors längtan efter att gå vidare. Vilka är förutsättningarna för att kunna gå vidare, som människa eller som nation, efter ett krig? Varför finns det ibland ett behov av att demonisera fienden?

- Vad vill den kvinnliga berättaren med sin historia? Varför vill inte fästmannen Gerd ta till sig hennes berättelse? Vad kan vi lära oss av historien om "En kvinna i Berlin"?

- En erfarenhet efter andra världskriget har varit att historien tycks upprepa sig, att de mänskliga rättigheterna kränks och att regimer i konfliktsituationer begår brott mot mänskligheten. Vad är det världen inte tycks kunna lära sig?

En kontroversiell historia

Trots sin enkelhet rymmer "En kvinna i Berlin" en komplexitet som gör att historien under lång tid haft svårt att göra sig gällande.

Efter andra världskriget har det funnits en stereotyp bild av tyskarna som onda nazister och de allierade styrkorna som befriare och hjältar. "En kvinna i Berlin" vänder på perspektivet och visar de föraktade tyskarna som offer och de utmålade hjältarna från Röda armén som onda. Berättelsen pekar på den tyska civilbefolkningens utsatthet och lidande under den terror och de vedergällningsattacker som de sovjetiska soldaterna utsatte dem för. Dessa övergrepp har i historieskrivningen fått stå tillbaka inför de chockerande avslöjandena om nazisternas förintelseläger och har därför endast erhållit ett marginellt omnämnande. Det var också Röda armén som i januari 1945 befriade koncentrations- och förintelselägret Auschwitz, vilket gett dem en särskilt plats i historien. Både i boken och i filmen "En kvinna i Berlin" beskrivs de sovjetiska soldaternas övergrepp på kvinnorna i Berlin som en rättvis vedergällning för de nazistiska soldaternas fälttåg i Sovjet, eftersom det är så man under lång tid för-

sökt förstå händelserna.

De sovjetiska soldaternas våldtäkter av tyska kvinnor under andra världskrigets slutskede har egentligen aldrig betraktats som ett krigsbrott. Trots att sexuellt våld i alla tider använts för att sprida skräck och terror i konflikter dröjde det fram till år 2008 då FN:s säkerhetsråd antog en resolution som angav att våldtäkt kan klassas som en krigsförbrytelse.

"En kvinna i Berlin" visar att mäns sexuella våld mot kvinnor i krigstid inte är ett godtyckligt problem, där avvikande och störda män begår övergrepp mot kvinnor, utan kan ses som ett strukturellt problem vars förklaring kan sökas i maktrelationen mellan könen. Det sexualiserade våldet blir därmed en del av den maktutövning och terror som i krig legitimeras på högsta nivå. Ryska befäl som, i likhet med major Andrej, kritiserade beteendet bestraffades.

Det som ytterligare komplicerar innehållet i "En kvinna i Berlin" är att varken boken eller filmen intar något typiskt eller förväntat perspektiv på hur offer och förövare porträtteras. Både boken och filmen håller en sakligt resonerande ton utan självömkan. Den kvinnliga berättaren visar ingen upprördhet, hon gör inga fördömanden, hon tycker inte synd om sig själv. Även om filmen och boken innehåller starka scener är det värt att notera att en kort sammanfattning av innehållet framstår som mer dramatiskt och fasansfullt än boken eller filmen i sin helhet.

Filmens berättar inledningsvis om våldtäkterna, men fokuserar efter hand på triangeldramat mellan en tysk kvinna och hennes båda sovjetiska älskare. Det framgår hur det växer fram ett ömsesidigt beroende mellan den kvinnliga berättaren och hennes älskare, liksom för de övriga kvinnorna i huset och deras sovjetiska soldater och beskyddare. De tyska kvinnorna skojar om sina sovjetiska kavaljerer och deras sexuella förmåga: "Hemma har de den senaste plane-konomin, men i fråga om erotik är de som Adam och Eva."

Den kvinnliga berättaren beslutar sig för att inte vara ett passivt offer för de sovjetiska soldaternas terror. Hon söker upp en av officerarna och erbjuder sig bli hans älskarinna, mot att hon erhåller nödvändigt beskydd. Även om relationen är påtvingad tycks den kvinnliga berättaren uppleva en slags frihet då hon får vara den som förför mannen genom att väcka hans begär och på så sätt kontrollera förhållandet.

Den kvinnliga berättaren funderar över sin relation till de sovjetiska officerarna: "Jag kan inte säga att majoren våldtar mig. Jag står till hans tjänst. Ett fnask? Kanske. Jag har bara en gång mött en sådan kvinna. Folk sa att jag inte skulle prata med en dålig flicka. Vad betyder det? Dålig."

Vad den kvinnliga berättaren beskriver är inte en entydig våldtäkt. Det är heller inte en informell överenskommelse om sex i utbyte mot skydd, som många kvinnor vittnat om, utan snarare en avancerad manipulation. I boken förklarar den kvinnliga berättaren hur hon kontrollerar relationen till Anatol: "Han äter ur handen på mig."

Våldtäkt, sexuella övergrepp och påtvingad prostitution har i alla tider och kulturer utgjort ett systematiskt men inte alltid officiellt erkänt vapen i krig. Sexuella krigsförbrytelser har ofta förtigits och gått ostraffade förbi. I krig är kvinnan traditionellt våldets och våldsberättelsernas objekt, men sällan deras agerande och talande subjekt. Det utmanande med "En kvinna i Berlin" är att det just är kvinnan som berättar historien ur sitt perspektiv.

- Vilka är de traditionella bilderna av andra världskrigets offer och förövare? På vilka sätt skiljer sig "En kvinna i Ber-

lin" från dessa bilder och vad kan det bero på att berättelsen under lång tid uppfattats som kontroversiell? Vilka förändringar i omvärlden, och vår syn på det förflutna, kan ha bidragit till att på nytt göra berättelsen aktuell?

- Hur går det att förstå den kvinnliga berättarens övervägande att hellre förföra en officer än att låta sig våldtas? Vad är en våldtäkt? På vilket sätt kompliceras i filmen bilden av offer och förövare?
- Diskutera hur filmen formmässigt och innehållsmässigt skildrar våld, terror och övergrepp - inte bara våldtäkterna. Vad får vi se och vad låter oss filmen bara ana? Vad berättar scenografin om kriget? På vilket sätt liknar eller skiljer sig våldet i "En kvinna i Berlin" från mer traditionella actionfilmer eller krigsfilmer?

Mer att läsa

Självbiografin "En kvinna i Berlin" utkom på svenska första gången 1955. En reviderad svensk översättning utgavs 2005 med en efterskrift av Kurt W. Marek som kortfattat beskriver bokens tillkomst (Bokförlaget Forum, Stockholm 2005).

Jens Bisky avslöjade identiteten bakom den anonyma författarinnan till "En kvinna i Berlin" i en artikel i Süddeutsche Zeitung den 24 september 2003 med rubriken "Wenn

Jungen Weltgeschichte spielen, haben Mädchen stumme Rollen - Wer war die Anonyma in Berlin? Frauen, Fakten und Fiktionen - Anmerkungen zu einem grossen Bucherfolg dieses Sommers".

Historikern Antony Beevor belyser Röda arméns plundringar och våldtäkter i samband med insatserna för att erövra Berlin vid andra världskrigets slutskede i översiktsverket "Berlin - Slutstriden 1945" (Historiska Media, Lund 2003).

Antony Beevor har på förläggarens uppdrag undersökt trovärdigheten i manuskriptet till "En kvinna i Berlin" och skrivit en introduktion till den engelska nyutgåvan av boken där han tecknar en historisk bakgrund och ger belegg för dess trovärdighet, "A Woman in Berlin" (Virago Press, London 2005).

Christina Wahldén ger i reportageboken "Du kan glömma bort ditt eget barn" - Kvinna i krig" en lägesrapport av kvinnor som offer i moderna krig. Tyngdpunkten ligger framför allt på sexualiserat våld och på situationen i Demokratiska Republiken Kongo, men boken innehåller också viss historisk och allmängiltiga faktarutor (Carlsson Bokförlag, Stockholm 2009).

Produktionsuppgifter

Tyskland, 2008

Originaltitel: **Anonyma - Eine Frau in Berlin**

Producent: **Günter Rohrbach**

Manus: **Max Färberböck, Catharina Schuchmann**
efter dagboksanteckningar av **Anonyma (Marta Hillers)**

Regi: **Max Färberböck**

Musik: **Zbigniew Preisner**

Kostym: **Lucia Faust**

Scenografi: **Uli Hanisch, Andrzej Halinski**

Mask: **Anette Keiser, René Jordan, Niciy Axt**

Foto: **Benedict Neuenfels**

Klippning: **Ewa J. Lind**

I rollerna

Anonyma (berättaren) - Nina Hoss

Major Andrej - Evgeny Sidikhin

Löjtnant Anatol - Roman Gribkov

Gerd - August Diehl

Äaotekaränkan - Irm Hermann

Eckhart - Rüdiger Vogler

Ilse Hoch - Ulrike Krumbiegel

Friedrich Hoch - Rolf Kanies

Bärbel Maltaus - Jördis Triebel

Andropov - Samvel Muzhikyan

Mascha - Aleksandra Kulikova

Mongolen - Victor Zhalsanov

Frau Wendt - Eva Löbau

Teknisk information

Bildformat: Cinemascope (2,35:1)

Ljudsystem: Dolby Digital

Censur: från 11 år

Speltid: 131 minuter

Tysk biografpremiär: 23 oktober 2008

Svensk distribution

Scanbox Entertainment, Förmansvägen 2, 4tr, 117 43 Stockholm Tel 08 545 787 82 www.scanbox.com & Swedish Film, Vretenvägen 12, 171 54 Solna Strand tel 08-445 25 50 vx / 08- 509 025 07 www.swedishfilm.se

Redaktion: Andreas Hoffsten, Film i hela landet, Svenska Filminstitutet, december 2010